

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 55.051.025
Сумський державний університет

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Мерція Бориса Євгеновича на тему:
«Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової
децентралізації територій»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Реформування системи місцевих фінансів на основі принципів фінансової децентралізації покликано створити умови для зростання бюджетної незалежності окремих територіальних утворень за рахунок оптимізації співвідношення обсягу власних джерел доходів та делегованих повноважень шляхом запровадження сучасних форм, методів, джерел та інструментів фінансового забезпечення. Оптимальна система фінансового забезпечення сприятиме зростанню можливостей для покращення ступеня задоволення потреб соціально-економічного розвитку жителів територій.

Надання більшого обсягу фінансових ресурсів та можливостей місцевим громадам до самостійного визначення напрямів їх перерозподілу спричиняє потребу у зростанні ступеня бюджетної транспарентності, що полягає в необхідності звітування перед громадянами за напрямки використання бюджетних коштів, створенні механізмів громадського контролю та публічної участі. Вирішення актуальних місцевих проблем, в умовах транспарентності бюджетної діяльності є більш ефективним, водночас недостатній ступінь транспарентності бюджетної діяльності спричиняє потенційні загрози ефективності діяльності органів місцевої влади та ігнорування інтересів громади.

Наявність зворотного зв'язку між органами місцевого самоврядування та громадою на принципах транспарентності сприяє зростанню рівня ефективності управління бюджетним процесом та підвищення ступеню довіри до органів місцевого самоврядування. Дотримання курсу на проведення фінансової децентралізації у взаємозв'язку з застосуванням передових практик бюджетної транспарентності сприятиме кращій реалізації функцій місцевого самоврядування, що в результаті свідчитиме про результативність здійснення реформи місцевого самоврядування.

З огляду на вищезазначене, на сучасному етапі розвитку публічних фінансів поєднання заходів реформування системи місцевих фінансів та умов транспарентності бюджетного процесу зумовлює загальну ефективність діяльності органів місцевого самоврядування. Удосконалення існуючих та обґрунтування нових теоретичних та практичних рекомендацій щодо

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(Штамп №1)
Вх. № 2248
"29" листопада 2021 р.

забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій визначило актуальність і практичну значимість дисертаційної роботи.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Обраний напрям дисертаційного дослідження відповідає сучасним положенням нормативно-правової бази та тенденціям розвитку територіальних громад в умовах реформування системи місцевих фінансів на засадах фінансової децентралізації, зокрема Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р.); Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (від 05.02.2015); Закону України «Про засади державної регіональної політики» (від 05.02.2015); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019-2021 роки» (від 23.01.2019 року № 77-р) тощо.

Наукові положення дисертації автора використовувалися при виконанні науково-дослідних тем Сумського державного університету, зокрема «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні» (номер державної реєстрації 0118U003585). В межах цієї науково-дослідної теми автором здійснено вдосконалення науково-методичного підходу до побудови моделі залежності стану публічних фінансів, ступеня корупційних проявів та рівня транспарентності з використанням регресійних моделей базованих на множинній мультиіндикаторно-мультипричинній моделі на макрорівні (MIMIC) та динамічній мультиіндикаторно-мультипричинній моделі на мікрорівні (DYMIMIC).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Узагальнення основних висновків і результатів дисертаційної роботи, а також вивчення особистого внеску дисертанта у вирішенні обраної наукової проблеми, дозволяє зробити висновок, що суттєвим в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Розроблено методичний підхід до побудови індексу окремих інституційних засад фінансової децентралізації, що дозволяє враховувати результати діяльності суб'єктів реалізації бюджетної політики в результаті вдосконалення системи умов, норм та правил взаємодії. Наслідками покращення ефективності системи інституційних умов є досягнення вищого рівня збалансованості бюджетної системи, ефективності роботи органів державного управління, якості державного регулювання, дотримання законодавства, контролю корупції. тощо. Побудова індексу надає змогу визначити загальний

ступінь розвитку досліджуваних аспектів, що необхідні в процесі реалізації реформи фінансової децентралізації (с. 116-118).

2. Удосконалено окремі позиції транспарентності, виявлено її ключові характеристики, що виражаються в легкості доступу до надійної, усесторонньої, своєчасної, зрозумілої і співставної між країнами інформації. Такий підхід сприяє розгляду категорії транспарентності у системі місцевого самоврядування, зокрема в процесі розподілу бюджетних коштів, попередженні корупційних проявів в публічному секторі, громадської участі в бюджетному та виборчому процесах на рівні територіальних громад (стор. 72-77).

3. У дисертації набула подальшого розвитку систематизація інструментів оцінки рівня транспарентності бюджетного процесу з їх градацією за специфікою, інструментарієм та масштабом застосування. Це дозволило визначити 3 категорії інструментів: огляди та індекси; ініціативи; стандарти та норми (с. 81).

4. Значний інтерес представляє запропонований науково-методичний підхід щодо оцінки ступеня фінансової децентралізації на макро- та мікрорівні як бюджетної системи в цілому, так і окремих територіальних бюджетів. В результаті автором здійснено детальне рівноцінне об'єктне порівняння місцевих бюджетів обласних центрів в динаміці 2016-2020 років, з подальшим узагальненням оцінки за період дослідження та розподілом об'єктів за рівнем фінансової децентралізації на основі визначених діапазонів інтервалів (с. 118-126).

5. Схвальної оцінки заслуговує запропонований дисертантом підхід до визначення перспективного рівня витрат соціального розвитку, що сформований на основі лінійної моделі експоненціального згладжування за методом Брауна-Маєра. Ці напрацювання дозволяють визначати перспективні бюджетні плани, враховуючи прогнозований обсяг видатків соціального спрямування, планові доходи власних джерел бюджету та потенційний обсяг трансфертних надходжень з державного бюджету.

6. Цінним для практичного використання є сформований здобувачем науково-методичний підхід до побудови моделі оцінки рівня фінансового забезпечення ОТГ на основі інтегрального показника за методом адитивної згортки з використання індикаторів узагальнених за групами фінансової стійкості за доходами, видатками, податками, трансфертами з подальшим розподілом бюджетів громад за визначеними діапазонами інтервалів фінансового забезпечення. Крім того для визначення оптимальної кількості статистично значимих індикаторів оцінки фінансового забезпечення ОТГ Сумської області застосовано метод головних компонент (п. 3.2).

7. Автором вдосконалено науково-методичний підхід до побудови моделі залежності стану публічних фінансів, ступеня корупційних проявів та рівня транспарентності з використанням регресійних моделей базованих на множинній мультиіндикаторно-мультипричинній моделі на макрорівні (MIMIC) та динамічній мультиіндикаторно-мультипричинній моделі на мікрорівні (DYMIMIC).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, що знайшли відображення в дисертації, характеризуються повнотою дослідження та достатньою аргументованістю поданого матеріалу. Представлена структура дисертаційної роботи, зміст, обсяг проаналізованої статистичної інформації, поданий та опрацьований перелік напрацювань вітчизняних і закордонних вчених та експертів з досліджуваної проблематики заслуговує на увагу.

Обґрунтованість та достовірність теоретичних результатів підтверджується використанням значного спектру фундаментальних положень теорії фінансів, грошей і кредиту, сучасних концепцій розвитку публічних фінансів, економічного прогнозування. При проведенні дослідження дисертантом використано широкий спектр статистично-аналітичних матеріалів: звітність Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, аналітичні огляди Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку тощо.

Отримані результати дослідження засновані на таких загальноновизнаних та сучасних методах дослідження, як: аналіз та синтез, наукова абстракція, індукція та дедукція, логічне узагальнення, порівняльний і статистичний аналіз, метод прогнозування тенденцій часового ряду на основі експоненціальної моделі лінійного згладжування, кореляційно-регресійний аналіз з використанням панельної структури даних та моделей MIMIC, DYIMIC тощо. Практичні емпіричні розрахунки здійснено з використанням пакетів прикладних програм Statistica, STATA, MS Excel.

Заслуговує на увагу використання в дослідженні системного підходу при вирішенні поставлених завдань щодо розвитку теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення транспарентності бюджетного процесу в умовах фінансової децентралізації територій.

Окрім того, обґрунтованість одержаних наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується публікацією основних результатів дослідження у монографіях; наукових фахових виданнях України; виданнях, що віднесені до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science; оприлюдненням їх на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях.

Вищевикладене свідчить про достатній рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Мерція Б. Є.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Ознайомлення з роботою Мерція Б.Є. дозволяє зробити висновок, що основні положення достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації 13 наукових працях загальним обсягом 31,99 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,53 друк. арк., у тому числі: 2 розділи у колективних монографіях; 7 друкованих статей, серед яких 4 статті у наукових фахових

виданнях України, 2 статті у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus та Web of Science, 1 стаття в інших виданнях; 4 публікації у збірниках матеріалах конференцій. В опублікованих працях розкривається сутність та зміст наукових положень, що представлені до захисту. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено відповідно до отриманих ним особисто результатів.

Загалом дисертаційна робота відзначається обґрунтованістю наукових положень та висновків, логічністю, завершеністю побудови, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість графіків та рисунків, таблиць та схем, що подаються як безпосередньо в основній частині дисертації, так і виносяться в додатки. Дисертант виконав вимоги відносно кількості, обсягу та якості друкованих праць у відповідності до п. 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про присудження ступеня доктора філософії».

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці нових та вдосконаленні існуючих теоретичних засад щодо забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій.

Практичне значення запропонованих дисертантом методологічних положень підтверджується можливістю їх застосування в поточній діяльності органами державної та місцевої влади. Зокрема, пропозиції відносно методологічного підходу до оцінки стану фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад на основі інтегрального показника впроваджено в практичну діяльність Сумської обласної ради (довідка від 07.09.2021 р. № 158).

Наукові результати проведеного дослідження використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Місцеві фінанси», «Бюджетна система», «Фінансова безпека держави» (акт від 22.06.2021 р.).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі Мерція Б. Є. не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження та дотримання норм академічної доброчесності.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертантом результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. У першому розділі (п. 1.1.) при розкритті основних положень дисертації автору було б доречно розглянути сутність понять «бюджетна політика», що є невід'ємним процесом фінансової децентралізації й утворюють інституційне середовище та «транспарентність бюджетної політики» з

існуючими демократизаційними інструментами відкритості бюджетної інформації.

2. У пункті 1.3 (с. 52-62) дисертаційної роботи при розкритті ознак та значення транспарентності в контексті мінімізації корупційних ризиків було б доцільним теоретично узагальнити напрями потенційних корупційних проявів в сфері публічних фінансів, ступінь їх прояву та масштаби, що мало б більшу практичну цінність при визначенні подальших актуальних сфер корупції в секторі державних та місцевих фінансів.

3. Важливим елементом бюджетної політики держави є бюджетні ресурси. Проте у роботі цей елемент бюджетної політики залишився поза увагою автора: відсутні дослідження концептуальних засад та методів формування бюджетних ресурсів, обґрунтування чинників, які впливають на структурну декомпозицію бюджетних ресурсів, визначення домінантних компонент формування державного та місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Відсутність цих положень створює підстави для запитань, а чи повною мірою у роботі досліджено інституційні умови фінансової децентралізації та пріоритети бюджетної політики (п.1.2).

4. У першому розділі (пункт 1.4, с. 62-82) дисертантом було б доречно здійснити систематизацію інструментів оцінки транспарентності в тому числі за країнами, що дотримуються даних практик. Це надає практичної можливості до подальших наукових напрацювань в сфері виявлення ступеня ефективності впровадження країнами інструментів оцінки певної групи.

5. Методику побудови індексу інституційних умов фінансової децентралізації (с. 116-118), на нашу думку, можна було б удосконалити за рахунок проведення попереднього визначення мультиколінеарності відібраних індексів оцінки, а також шляхом введення індикатора якості надання суспільних послуг. Окрім того дискусійним є питання повноти вибору обраних індикаторів для побудови індексу, оскільки «інституційні умови» є поняттям досить широким за своїм розумінням.

6. Здійснення рівномірного розподілу територіальних громад за рівнем фінансового забезпечення на основі методу Стерджеса у випадку різнорідних за рівнем досліджуваного явища, соціально-економічних передумов територіальних громад є недосконалим (пункт 3.2, с. 164). Було б доречно скористатися більш спеціалізованими методами кластерного аналізу з метою розподілу об'єктів на підмножини в залежності від ступеня розвитку фінансового забезпечення.

7. В процесі попереднього аналізу перед побудовою моделей залежності стану публічних фінансів від рівня транспарентності та корупції в країні (с.171-186) рекомендовано за допомогою методів кореляційного аналізу перевіряти наявність значущого зв'язку між досліджуваними змінними, враховуючи, що значна кількість показників моделі обраних на макрорівні залежить від обсягу ВВП, а отже певні з них можливо виключити з подальшого розгляду.

Однак, вказані побажання та зауваження не зменшують високий науково-теоретичний та методичний рівень проведеного дослідження.

Загальний висновок та її відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Мерщія Бориса Євгеновича «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій» є самостійним, логічно завершеним науковим дослідженням, що спрямоване на вирішення актуальної і суспільно важливої проблематики розвитку теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення транспарентності бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій. Положення роботи, що винесені на захист, містять елементи наукової новизни та мають практичну цінність.

Дисертаційна робота за змістом відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений в логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Основні положення дисертації пройшли апробацію на науково-практичних конференціях, опубліковані в наукових фахових виданнях, в т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що дисертаційна робота за змістом і оформленням відповідає вимогам Постанови Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про присудження ступеня доктора філософії», визначеним у Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії, та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40 (зі змінами від 31.05.2019).

Загалом дисертація на тему «Транспарентність бюджетної політики в умовах фінансової децентралізації територій» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Мерщій Борис Євгенович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

С. В. Онищенко

Директор з наукової та міжнародної роботи

С. Г. Сітницька